

Uhkakuvista kohti toivottavaa tulevaisuutta

Voinee sanoa, että elämme vaikeita aikoja. Sodan kauhut, kuolema ja väkivalta ovat uutisissa päivittäin. Suomalaisessa yhteiskunnassa neuvotellaan uudelleen sosiaaliturvasta, työmarkkinoiden työrauhasta ja ihmisten luottamuksen horjussa myös yhteiskuntarauhasta. Miten kaiken tämän keskellä voi säilyttää tulevaisuuden toivonsa? Tulevaisuusajattelussa painotutaan ennakointiin ja varautumiseen. Se on toki viisasta, mutta rajoittaa ajattelua uhkakuviin ja niihin sopeutumiseen. Omaksi rooliksi jää osaansa tyytyminen ja selviytyminen. Olisiko kuitenkin mahdollista ottaa aktiivisempi ote omaan tulevaisuuteemme? Millaista tulevaisuutta haluamme olla omalta osaltamme toteuttamassa?

Olen puolentoista vuoden ajan fasilitoinut toistakymmentä tulevaisuus-työpajaa eri puolilla Suomea erityisesti diakonian teemoista. Lähtökohtana on ollut tulevaisuustutkimuksen havainto: ajatuksemme tulevaisuudesta ohjaavat merkittävästi tämän hetken toimintaa. Kun mietimme vuotta 2050 näyttäytykö se aikana, jolloin paljon hyvää on menetetty, kirkon jäsenyys on romahtanut ja yleinen turvattomuus on arkipäiväistynyt? Toisaalta voisiko vuonna 2050 olla lajikirjoltaan kukoistava luonto, vireä seurakuntaelämä sekä kaikilla täällä asuvilla vahva osallisuuden kokemus? Jos se olisi mahdollista, mitä tekisit tänään sen eteen?

Tulevaisuustoivo on välttämätöntä kyvyille toimia. Yhtä ja toista voimme tehdä riippumatta siitä, millainen hallitus tätä maata johtaa tai millainen on maailmanpoliittinen tilanne juuri nyt. Jäsenän pääkirjoitustani Sitran vii-

meisimmillä megatrendeillä. Niitä ovat luonnon kantokyvyn mureneminen, kamppailu demokratiasta sekä yhteiskunnallinen luottamus, digitalisoitunut maailma, talousjärjestelmämme perusteiden rakoileminen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaisuus. Niiden kautta pohdin, mihin diakonia voisi tarttua muutakseen Suomea ja maailmaa kohti toivottavaa tulevaisuutta.

Olemme monin tavoin jo ylittäneet luonnon kantokyvyn. Olemme lähellä erilaisia keikahduspisteitä, jonka jälkeen paluuta entiseen ei ole. Luomakunnan varjeleminen ei ole meiltä siis onnistunut. Ekologiset kysymykset ovat myös sosioekonomisia kysymyksiä. Miten esimerkiksi vähävaraiset uusivat lämmitysmuotoa vanhoissa öljylämmitystaloissa? Miten tehdään siirtymää uusiutuvaan energiaan niin, että se tasoittaa eikä kärjistä tuloeroja? Kestävä tulevaisuus on yhteiskuntarauhan edellytys. Globaalista perspektiivistä näemme, miten sään ääri-ilmiöt rapauttavat yhteiskunnallista vakautta.

Diakonian tulee olla aktiivinen toimija ilmastokriisin torjumisessa ja sen seurausten lieventämisessä. Kirkon ympäristödiplomi listaa keinoja ja Kestävä diakonia -verkostolla olemme kehittäneet niitä lisää. Voimme tarkastella kulluttamista kriittisesti ja tehdä kestävämpiä valintoja. Voimme lisätä luonnon monimuotoisuutta. Voimme vahvistaa ihmisten luontosuhdetta ja ottaa luonnon työoveriksi. Voimme toimia arvovaikuttajina paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Voimme tavoitella Agenda 2030:n päämääriä esimerkiksi kirkkohallituksen laatiman Talkookirjan ja Luterilaisen maailmanliiton Waking the giant -materiaalien avulla. Tietoa on, joten nyt voi hyvin lähteä toimimaan. Aktiivinen toiminta on erinomainen lääke toivottomuuteen.

Epävarmoina aikoina näyttää vahvistuvan kaipuu vahvaa johtajuutta kohtaan. Usein tällä tarkoitetaan demokratian kannalta kielteisiä ilmiöitä: tiukkaa kuria, joka käytännössä tarkoittaa vähemmistöjen ja naisten oikeuksien heikentämistä, heikoimmassa asemassa olevien sosiaaliturvan karsimista ja yhteiskunnallisten vapauksien rajoittamista. Diktatuurikehityksiä on havaittavissa eri puolilla maailmaa, ja samankaltaisia puheen sävyjä kuuluu myös Suomessa.

Diakonian keskiössä ovat ne ihmiset, jotka ovat jääneet eri syistä sivuun. Heikoimmassa asemassa olevien äänen vahvistaminen ja ihmisarvon korostaminen ovat kristillisiä ydinteemoja. Kirkkohallituksen hallitusohjelmataavoitteissa ensimmäisenä kohtana on yhteiskuntarauhan vahvistaminen eriarvoisuutta vähentämällä. Perusturvan tasoa on nostettava eikä laskettava ja sosiaaliturvajärjestelmän tulee huomioida paremmin ihmisten moninaiset

elämäntilanteet. Mitä kirkolle tässä ajassa tarkoittaa köyhien ensisijaisuus? Miten vahvistamme osallisuutta, miten lisäämme ihmisten luottamusta toisiinsa ja yhteiskunnallisiin instituutioihin? Diakonian sopii muistuttaa myös siitä, että elämme tällä planeetalla toisistamme riippuvaisina. Pandemian aikana tämä tuli hyvin selkeäksi. Ei ole ”muita” joiden asioita voisimme jättää huomioimatta ja keskittyä ”meihin”.

Maailman digitalisoituminen voi joko syrjäyttää tai auttaa kohti epäoikeudenmukaisuuden vähentämistä. Diakoniassa tiedämme, että on monia, jotka eivät syystä tai toisesta pysty toimimaan digiympäristössä. Tässä diakonia on jo toiminut digisyrjäytymisen ennaltaehkäisijänä ja korjaajana. Miten edistämme eriarvoisuuden vähentämistä digikeinoin? Esimerkiksi Varjovalmennus tarjoaa maksuttomia verkkovalmennuskursseja pääsykokeisiin valmistautumista varten vaihtoehtona kalliille valmennuskursseille. Diakonia voisi pitää esillä esimerkkejä, joissa varallisuustilanne ei estä vaativiin yliopisto-opintoihin hakeutumista. Miten laajennamme digimahdollisuuksien monipuolista hyödynämistä, välimatkojen ja varallisuuserojen vaikutusten vähentämistä?

Jatkuvan kasvun ja palkkatyön varaan rakentunut talousjärjestelmämme ei enää toimi planetaaristen rajojen ylityttyä. Toisaalta vaikka työllisyys on välillä vahvistunut, palkkatöitä ei ole kaikille. Pitkäaikaistyöttömyys on pysyvä ilmiö myös Suomessa. Diakonia on tehnyt hyvää työtä osallisuuden vahvistajana. Kierrätys- ja avustustoiminta on osa kestävämpää taloutta. Mitä diakonia voisi tehdä enemmän, että Suomeen ei vahvistuisi työelämän ulkopuolella olevien ja köyhien varjo yhteiskunta? Miten diakonia toimii varallisuuden keskittymistä vastaan? Varakkain kymmenys omistaa Suomessa jo puolet kaikesta omaisuudesta. Globaalisti varakkain kymmenys omistaa jopa 75 % kaikesta. Kristittyjen tulee haastaa sekä poliittista päätöksentekoa että yrityksiä. Katkeruutta on jo nyt liikaa. Rikkaimpien ”kannustimet” pöyrityttävät, kun köyhimmille ”kannustimet” tarkoittavat aina tulonmenetyksiä. Vähentämällä eriarvoisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa vahvistamme keskinäistä luottamusta, osallisuutta ja yhteiskuntarauhaa. Mitä tässä yhteydessä tarkoittaa profeettallisen äänen käyttäminen?

Terveys ja sosiaaliturva näyttäytyvät yhteiskunnallisessa keskustelussa vain kustannuksena ja ongelmana. Huoltosuhde on heikentynyt, sotepalvelut tarvitsevat leijonanosan valtion budjetista ja sote-henkilökuntaa ei saada tarpeeksi. Ihmiset eivät kuitenkaan ole kustannus tai ongelma. Diakonia tuntee hyvin ihmisten sairauden, mutta onko diakonia jumiutunut pahoinvoinnin

asiantuntijaksi? Voisiko se olla kiinnostuneempi hyvinvoinnista? Toisaalta pyrkimyksenä sekä diakoniassa että sotepalveluissa on saada ihminen mahdollisimman nopeasti ”omille jaloilleen”. Mitä keinoja löydämme hyvinvoinnin vahvistamiselle niin, että ihminen ei koe jääneensä liian pian heitteille?

Mitä tarkoittaisi yhteiskunnallisesti se, että hellittäisimme kiireestä ja stressistä? Onko se mahdollista myös diakoniassa? Huolehtisimme jaksamisen rajoista. Kuinka paljon vaikkapa somekeskustelujen vihapuhe tai kynnistyneet arvoasetelmat johtuvat loppuunpalamisesta? Väitän, että voisimme merkittävästi edistää yhteiskuntarauhaa vahvistamalla hyvinvointia tukevaa asenneilmastoa alkaen lähipiireistämme ja työyhteisöistämme.

Miten siis kuljemme kohti toivottavaa tulevaisuutta? Ottaisin rohkaisuksi piispa Mari Leppäsen sanat: ”Kirkon odotetaan olevan maailmaa muuttava voima, ei vain muutosten paineessa uudistuva.”Tietoa meillä on, ja ideoitakin jo paljon. On oikein hyvä idea ryhtyä toimeen.

Kirjoittaja on diakonian kehittämisen asiantuntija kirkkohallituksessa ja Diakonian tutkimuksen seuran sihteeri. Pääkirjoitus perustuu kirjoittajan Diakonian tutkimuksen seuran vuosikokouksessa pidettyyn puheeseen.